

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

CLIMINI-hankkeen loppuseminaari Näkökulmia ratkaisuihin

Päivi Kainulainen 23.5.2023

Laki porotaloutta kohdanneiden vahinkojen korvaamisesta

Vahinkolaki

- Lain tarkoituksena on auttaa porotalouselinkeinoon toimijoita selviytymään laajoista ja odottamattomista porotalouteen kohdistuneista vahingoista.
- Sovelletaan poronhoitoalueella porotaloutta kohdanneesta luonnononnettomuudesta tai muusta tuhosta aiheutuneista vahingoista maksettaviin korvauksiin.

Luonnononnettomuudella ja muulla tuholla tarkoitetaan

1. poikkeuksellisia sää- ja luonnonolosuhteita, jotka merkittäväällä tavalla
 - estävät poroja käyttämästä tavanomaisia laitumiaan ja aiheuttavat huomattavaa lisäruokinnan tarvetta,
 - aiheuttavat muuten porojen menehtymistä tai
 - heikentävät muuten merkittävästi porojen mahdollisuutta selviytyä luonnossa;
2. poikkeuksellista ja laajalle levinnyttä poroihin tarttunutta eläintautia.

Luonnononnettomuus tai muu tuho voidaan hyväksyä korvauksen perusteeksi, jos:

1. porojen tavanomaisella talvilaidunalueella **lumipeitteen** syvyys, lumipeitteen alaosan jäätyminen, lumen tiheys taikka sen kovuus on ollut selvästi poikkeuksellinen ja ennakoimaton vähintään **neljän kuukauden ajan** ja olennaisesti heikentänyt porojen **ravinnonsaantia**;
2. huhtikuun 15 päivän ja marraskuun 1 päivän välisenä aikana **lämpötila** poikkeaa edellisten **10 vuoden** vastaavan ajan keskiarvosta tavalla, joka aiheuttaa merkittäväällä tavalla haittaa porojen ravinnokseen käyttämien **kasvien kasvuolosuhteille**;

Luonnononnettomuus tai muu tuho voidaan hyväksyä korvauksen perusteeksi, jos:

3. huhtikuun 15 päivän ja marraskuun 1 päivän välisenä aikana **sadeolosuhteissa** tapahtuu edellisten **10 vuoden** keskiarvoon verrattuna olennaisia muutoksia, joista aiheutuva maan vettyminen, kasvupeitteiden muutokset, märkydestä johtuva tavanomaisen laidunkierron häiriintyminen tai muu vastaava syy **estää porojen laidunnuksen** tavanomaisilla kesälaitumillaan taikka vaikuttaa **olennaisesti ravinnon saatavuuteen tai laatuun** talvilaitumilla;
4. **porolaitumia** on tuhonnut tai olennaisella tavalla heikentänyt porojen merkittävään **ravintokasviin** laajalti levinnyt sieni-, home- tai ruostetauti tai muu kasvitauti taikka tunturimittari tai muu tuholainen; tai
5. poroihin levinnyt harvinaisen viruksen, bakteerin tai muun vastaavan tekijän aiheuttama **tauti** on johtanut laajamittaisesti porojen kuolemaan tai vakavaan sairastumiseen.

Tuhon toteaminen

- Korvauksen maksamisen edellytyksenä on, että tuho sekä sen laajuus ja vaikutus porotalouteen on todettu selvityksellä, jonka on tehnyt yksi tai useampi tutkimuslaitos tuhon laadun mukaan.
- Selvitys voi sisältää:
 - maasto- ja kenttätutkimuksia;
 - paikkatietoon perustuvia otantatutkimuksia ja satelliittitutkimuksia;
 - Ilmatieteen laitoksen ja Suomen Ympäristökeskuksen sää- ja lumiolosuhteista tekemiä mittauksia ja havaintoja;
 - poroja ja poroissa esiintyviä Elintarviketurvallisuusviraston tai muun tutkimuslaitoksen suorittamia loisia ja taudinaiheuttajia koskevia mittauksia, havaintoja, näytteitä ja niiden analysointia; tai
 - muita luotettavuudeltaan 1–4 kohdassa tarkoitettuihin tutkimuksiin verrattavissa olevia menetelmiä.

Tuho

- Tuhona ei pidetä sellaisia haittavaikutuksia, jotka esiintyvät suurimman sallitun eloporumäärän useana vahinkotapahtumaa edeltäneenä vuonna ylittäneessä paliskunnassa.
- Korvattavaa vahinkoa aiheuttavan tuhon on esiinnyttävä laajalla, vähintään kahden paliskunnan alueella. Tuho voi kuitenkin esiintyä vain yhden paliskunnan alueella, jos se koskee laajaa aluetta ja suurta poromäärää. Tuhon on aiheutettava tai uhattava aiheuttaa vahinkoa, jonka estäminen vaatii poikkeuksellista ruokintaa tai muita toimenpiteitä:
 - 1) vähintään 20 prosentille alueen kunkin paliskunnan poroista; tai
 - 2) yli 50 prosentille sellaisten poronostajien poroista, jotka omistavat vähintään 20 prosenttia paliskunnan poroista.

Prosessi

- MMM päättää ryhtymisestä tuhon selvittämiseen saatuaan tiedon olosuhteiden muutoksista Paliskuntain yhdistykseltä, paliskunnalta, vähintään viideltä saman paliskunnan poronomistajalta tai Luonnonvarakeskukselta.
- MMM on tehtävä päätös selvityksen aloittamisesta kahden viikon kuluessa (poikkeuksena epäily poroissa esiintyvistä vastustettavasta tai uudesta vakavasta eläintaudista, Evira - eläintautilaki).
- MMM antaa tuhon selvittämisen Luonnonvarakeskuksen tehtäväksi.
- Luonnonvarakeskuksen on tehtävä maa- ja metsätalousministeriölle selvitys neljän viikon kuluessa, perustellusta syystä määräajan voi ylittää enintään neljällä kuukaudella.
- Olosuhteiden muuttuminen korvaukseen oikeuttavaksi tuhoksi todetaan valtioneuvoston päätöksellä. Valtioneuvosto päättää myös omavastuuosuudesta.

Prosessi

- Hakemus. Korvausta on haettava kirjallisesti Lapin ELY-keskukselta. Korvausta voidaan hakea kahden kuukauden kuluessa siitä, kun tuho on valtioneuvoston päätöksellä todettu.
- Korvattavan vahingon arviointi. Porotalouden harjoittajalle aiheutuneen vahingon arvioi kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen. Jos vahinko ja sen määrä on ilmeinen, ELY-keskus voi luopua arvion vaatimisesta.
- Paliskunnalle aiheutuneen vahingon arvioi kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen tai ELY-keskus.
- Lapin ELY-keskuksen on tehtävä päätös korvauksen maksamisesta kahden kuukauden kuluessa siitä, kun hakemus liitteineen on toimitettu. Mahdollisen täydennyksen toimittamisesta alkaa uusi määräaika.

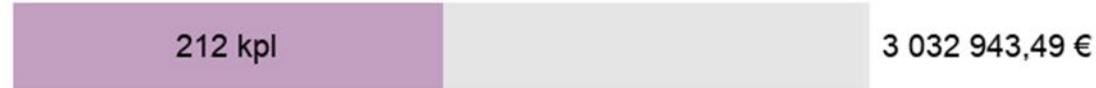
Tuhotalvi 2019-2020

Porotaloutta kohdanneiden vahinkojen korvaus - myönnetyt korvaukset

Korvausten jakautuminen alueittain:

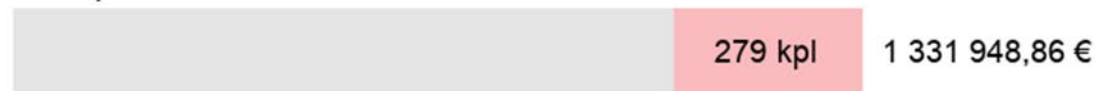
Saamelaisalue

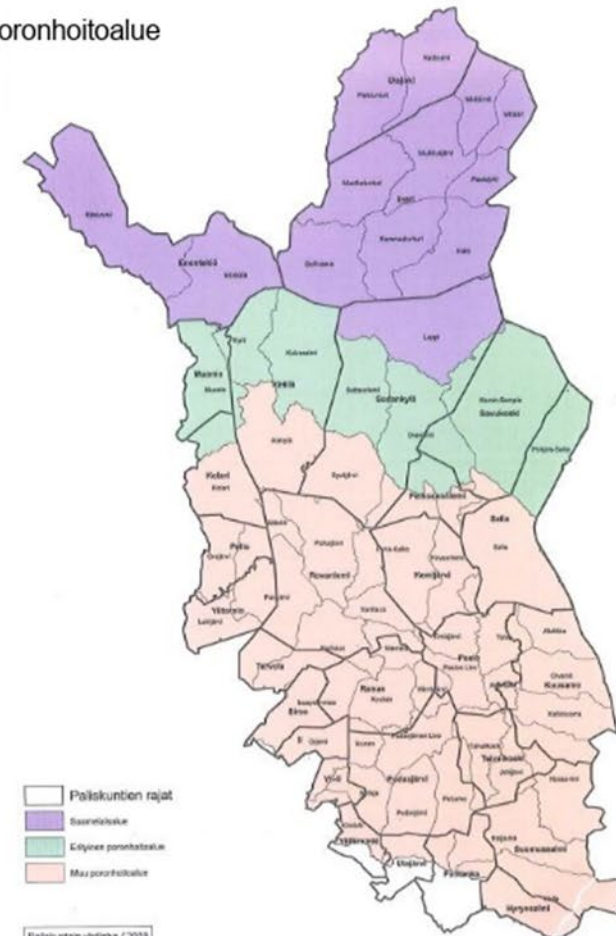
Erityinen poronhoitoalue

Muu poronhoitoalue

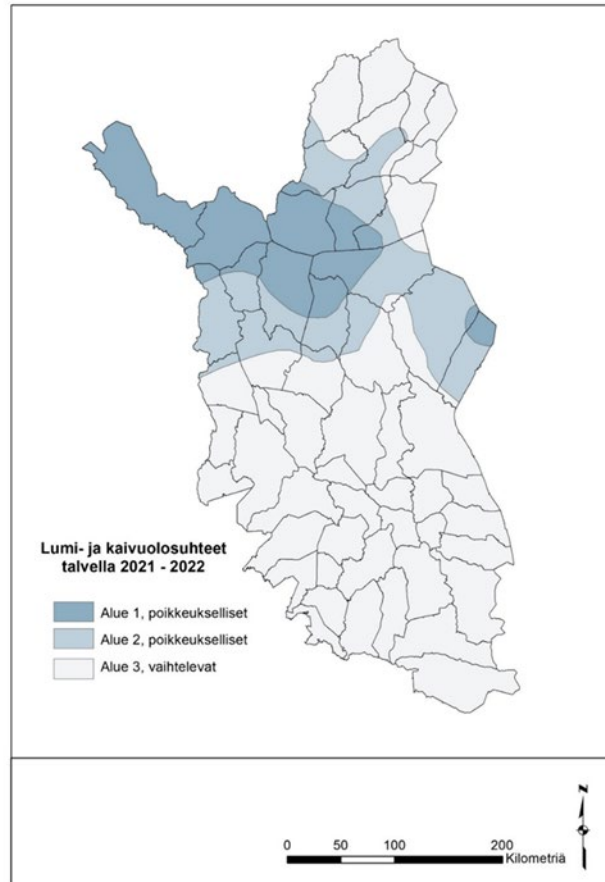
- Hakemuksia 750. Määräraha 6 M €.
- Maksettiin 66,05 % hyväksytystä korvauksesta (leikkaus % 33,95)

Vahinkolain mukaiset selvitykset 2021-2022

- Lapin ELY-kokoaa vahinkoa koskevat tiedot ja tekee arvion.
 - Luken selvitys: Talven 2021–2022 lumi- ja kaivuolosuhteet ja niiden vaikutukset poronhoitoon <https://jukuri.luke.fi/handle/10024/552174>
 - Kuntien vahinkotarkastusten tiedot
 - Ruokaviraston analyysi
 - 2021-2022 (muun syyn vuoksi kuolleet) ja 2022-2023 poroluettelotiedot (vasahävikki, suoramyyntiin teurastamojen ulkopuolella teurastetut)
- Ruokaviraston yhteenvedon mukaan 24 % prosentissa näytteistä ei ollut spesifisiä muutoksia / 76 % oli nääntyneitä (kevään otos).
- Lainsäädäntö ei ole muuttunut.

Luonnonvarakeskuksen selvitys

Lumiolosuhteet	Poikkeuksellisten olosuhteet	
	Ajoittuminen (pvm)	Kesto (kk)
Alue 1, poikkeukselliset		
Lumipeitteen syvyys	15.10.-5.11.2021, 10.2.-10.3. ja 15.4.-25.4.2022	2,1 kk
Lumipeitteen alaosan jäätyminen	18.10.-1.11.2021, 5.11.2021-30.4.2022	6,4 kk
Lumen tiheys tai kovuus	18.10.-1.11.2021, 5.11.2021-30.4.2022	6,4 kk
Alue 2, poikkeukselliset		
Lumipeitteen syvyys	15.10.-5.11.2021, 15.4.-25.4.2022	1,2 kk
Lumipeitteen alaosan jäätyminen	18.10.-1.11.2021, 5.11.2021-15.4.2022	5,9 kk
Lumen tiheys tai kovuus	18.10.-1.11.2021, 5.11.2021-15.4.2022	5,9 kk
Alue 3, muu alue		
Lumipeitteen syvyys	20.10.-1.11.2021, 10.-20.4.2022	0,7 kk
Lumipeitteen alaosan jäätyminen	22.10.-30.10. ja 7.11.-1.12.2021	1,1 kk
Lumen tiheys tai kovuus	22.10.-30.10. ja 7.11.-1.12.2021	1,1 kk

Porotalouden tulevaisuustyöryhmä

Tausta

- Suurimmat sallitut poroluvut -työryhmä (12.10.2018 – 31.12.2019) esitti porolukujen liitännäistoimiksi laadittavaksi velvoittavat paliskuntakohtaiset porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat.
- Toimikausi 1.11.2021 - 28.2.2023

TYÖRYHMÄN ESITYS LAIDUNTEN HOITO- JA KÄYTTÖSUUNNITELMISTA

- Työryhmä esitti paliskuntakohtaisten porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien käyttöönottoa ja jo käynnistyneen pilotoinnin jatkamista.
- Tavoite:
 - Edistää porolaidunten kestäväää käyttöä sekä optimoida porolaidunnusta luonnon monimuotoisuutta edistävällä ja turvaavalla tavalla.
 - Elinympäristöjen parempi tila ja elinkeinon laidunvarojen varmistaminen myös tulevaisuudessa.
 - Vähentää porolaidunnuksen ja muun maankäytön välisiä ristiriitoja.
- Työryhmä on luonnostellut Suurimmat sallitut poroluvut -työryhmän raportin pohjalta
 - [laidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien sisältöluonnoksen](#)
 - toimenpiteiden kuvauksen ja indikaattorit ([loppuraportin](#) liitteenä)
 - [laatinut prosessikuvauksen](#)

Muut suositukset

Työryhmän keskeiset suositukset

- **Porotalouden neuvotteluvoima markkinoilla kasvaa**
 - Esiselvitys sopimustuotannon/tuottajaorganisaation kehittämiseksi.
- **Uudet työkalut parantavat porotuhojen ennaltaehkäisyä ja varautumista**
 - Koottu tuholain [kehittämistarpeita](#)
 - Elinkeinojen omien toimien vaihtoehtojen arviointi, esimerkiksi paliskuntakohtainen taloudellinen varautuminen. Syytä ottaa oppia Norjassa ja Ruotsissa käytössä olevien varautumis- ja selviytymiskeinojen kokemuksista.
 - Seuranta- ja havaintojärjestelmiä tulee kehittää yhteistyössä eri tutkimuslaitosten kanssa. Poronhoitajien oma aktiivinen olosuhteiden ja eläintautien seuranta syytä kytkeä tutkimushavaintoihin.
 - Poron terveydenhuoltojärjestelmän kehittäminen.
- **Poronhoidon tukijärjestelmän irrottamista tuotantomäärän vaihtelusta selvitetään**
 - Teuras- ja eloporotuen sijasta tuki olisi tulevaisuudessa kytketty irti tuotantomäärien vaihtelusta. Edellyttää selvitystyötä ja siirtymäaikaa.

Työryhmän keskeiset suositukset

- **Poronhoidon kulttuurinen merkitys vahvistuu**
 - POLURAn vaikuttavuuden sekä uusien tukimuotojen toimivuuden arviointi tutkimuksen kautta vuosina 2023–2024.
 - Tutkimuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon saamelaisten perinteisille tuotantomuodoille kohdennettava tuki ja ratkaisut vahvemiksi valtuudeksi. Saamelaisten perinteisiä porotalousjärjestelmiä ylläpidetään ja vahvistetaan.
- **Yhteisiä ratkaisuja löydetään porojen elintilan turvaamiseksi ja poronhoitoalueen uhanalaisten luontotyyppien ja lajien säilyttämiseksi**
 - Työryhmä esittää, että tunturiluonnon suojelemiseksi selvitettäisiin yleishyödyllisen ”Porot ja tunturiluonto” -[säätion](#) perustamista. Säätio voisi olla uusi toimintamalli, jolla turvataan porojen elintila ja ylläpidetään ja vahvistetaan tunturiluonnon monimuotoisuutta. Tunturien kookkaana kasvinsyöjänä porolla on tunturiluonnossa avainlajin rooli.
 - Säätion tavoitteiden ja toimenpiteiden tulee perustua tutkittuun tietoon ja saamelaisten perinteiseen tietoon.
 - Poronhoidon tarpeet ja elinympäristöjen ennallistamistavoitteet ovat usein linjassa keskenään. Metsä- ja suoluonnon ennallistaminen kulkee käsi kädessä laidunten parantumisen kanssa. Tämä taas lisää poronhoidon muutoskestävyyttä ilmastonmuutoksen aiheuttamia vaikutuksia vastaan.
 - Miten heikentyneitä porolaitumia saataisiin palautettua poronhoitokäyttöön esimerkiksi kompensatioiden kautta tai ennallistamistoimilla.

Työryhmän keskeiset suositukset

- **Porolaitumet ja poronhoidon toiminta-alueet huomioidaan paremmin maankäytössä ja sen suunnittelussa**
 - Porolaitumet ja poronhoidon toiminta-alueet sekä paliskuntien hoito- ja käyttösuunnitelmat tulisi huomioida tulevaisuudessa paremmin maankäytössä ja sen suunnittelussa.
 - Poronhoitolain 53 §:n (neuvotteluvelvollisuus) ajantasaistamistarpeet
 - Alueidenkäytön suunnittelussa tulee turvata ja varmistaa poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytykset.
 - On tarpeen varmistaa, että suunnitteluun tarvittavat tietoaineistot maankäyttöhankeisiin liittyen ovat käytettävissä oikea-aikaisesti, riittävällä tarkkuudella ja riittävän ajantasaisina.
- **Suunnitelmallinen muuttuvaan ilmastoon sopeutuminen on olennainen osa poronhoidon tulevaisuutta**
 - Työryhmä pitää tärkeänä porotalouden ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman tai ilmastotiekartan luomista yhdessä elinkeinon ja sidosryhmien kanssa.
 - Seuranta- ja havainnointijärjestelmien kehittäminen on tärkeää ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta. Tähän kuuluu oleellisesti myös poron terveyteen ja hyvinvointiin liittyvä tiedonkeruu ja -välitys. Tiedonvälitystä ja neuvontaa tarvitaan muun muassa ilmastonmuutoksen poroille aiheuttamiin terveydellisiin haasteisiin ja ughiin varautumiseksi sekä toimintatapojen kehittämiseksi poronhoidon kentällä.

Lisätietoja

- Työryhmämuistiot, keskustelupaperit, kannanotot ja asiantuntijakuulemisten materiaalit löytyvät ministeriön [hankesivuilta](#).

Työn jatko

1. Paliskuntain yhdistyksen hanke: Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien pilotoinnit

- 1.12.2022-31.12.2023
- Aarre Jortikka, Vilma Sanaksenaho
- 3 pilottipaliskuntaa
- 1. pilotoi HKS-prosessi yhteistyössä pilottipaliskuntien kanssa
- 2. laatii tarkoituksenmukaisen sisällöllisen HKS toteutusmallin
- 3. selvittää mallin HKS-suunnitelmien jakeluun ja tallentamiseen sekä selvittää mahdollisten uusien tietojärjestelmien ja tallennuspalveluiden tarve ja erilaisten toteutusvaihtoehtojen kustannukset.

2. Informaatio ja keskustelutilaisuudet poronhoitoalueella

- Alkanut vasta, päättyy 30.11.2023
- Päivi Lundvall, Reflek Oy
- Paliskuntakohtaisia tilaisuuksia noin 20 kpl, lisäksi paliskuntien yhteisiä tilaisuuksia ja sidosryhmätapaamisia.
- Painotus laidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien sekä säätien perustamisen aihekokonaisuuksissa.